

Razvoj privrženosti

Škrbac, Ines

Undergraduate thesis / Završni rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:639763>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-01-25**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Psihologije

Ines Škrbac

Razvoj privrženosti

Završni rad

izv.prof.dr.sc. Mirjana Duran

Osijek, 2012.

Sažetak

Privrženost je snažna emocionalna povezanost, koja uključuje traženje i održavanje blizine sa specifičnom osobom, posebno u stresnim okolnostima. Privrženost se s primarnim skrbnikom, najčešće majkom razvija u najranijem djetinjstvu. Adekvatne reakcije skrbnika na potrebe djeteta dovode do razvoja sigurne privrženosti, dok neadekvatne reakcije dovode do razvoja nesigurne privrženosti. Individualne razlike u kvaliteti privrženosti objašnjavaju se unutarnjim radnim modelima, odnosno mentalnim reprezentacijama objekta privrženosti, sebe i okoline. Oni su zasnovani na iskustvu s objektom privrženosti, relativno su stabilni tijekom vremena, ali mogu podleći promjeni ukoliko se promjene djetetove socijalne okolnosti. Ponašanje roditelja razlikuje se unutar i između kultura, te su primijećene određene kulturalne varijacije u reakcijama djece na ispitivanje u nepoznatoj situaciji. Tehniku nepoznate situacije prva je opisala Mary Ainsworth, pri čemu je utvrdila tri osnovna obrasca privrženosti. U adolescenciji i odrasloj dobi, tipologija je ponešto drugačija, ali još uvijek je temeljena na Ainsworthinoj kategorizaciji. Primarne objekte privrženosti koje u djetinjstvu predstavljaju roditelji, zamjenjuju prijatelji i romantični partneri.

Ključne riječi: privrženost, obrasci privrženosti, unutarnji radni modeli, procjena privrženosti

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Teorija privrženosti.....	2
2. Razvoj privrženosti.....	3
3. Procjena privrženosti.....	5
3.1 Ispitivanje u nepoznatoj situaciji.....	5
3.2 Ostale tehnike za procjenu privrženosti.....	7
4. Individualne razlike u kvaliteti privrženosti.....	8
4.1 Unutarnji radni modeli.....	8
4.2 Međugeneracijski prijenos privrženosti.....	11
5. Kontinuitet i stabilnost privrženosti.....	12
6. Kulturalne razlike u privrženosti.....	13
7. Privrženost u adolescenciji i odrasloj dobi.....	14
7.1 Individualne razlike.....	15
Literatura	18

Uvod

Zadatak ovog završnog rada je predstaviti temeljne postavke teorije privrženosti, razvoj te trajne emocionalne povezanosti koju dijete u najranijem djetinjstvu uspostavlja s primarnim skrbnikom, njezinu stabilnost tijekom vremena te karakteristike u ostalim životnim razdobljima. Stoga se prvo poglavlje bavi doprinosima Johna Bowlbyja, važnosti etoloških istraživanja te učincima tipa privrženosti na rani razvoj. Drugo poglavlje usmjereno je na faze razvoja privrženosti, a treće na procjenu privrženosti. Poglavlje o procjeni privrženosti sadrži opis obrazaca privrženosti, te opis tehnike ispitivanja u nepoznatoj situaciji. Također, ukratko su opisane i neke druge tehnike za procjenu privrženosti. Nakon toga, u odjeljku o unutarnjim radnim modelima govori se o važnosti dostupnosti i osjetljivosti objekta privrženosti, te o ostalim čimbenicima koji bi mogli biti povezani s razvojem obrazaca privrženosti, poput djetetova temperamenta i osobina ličnosti majke. Slijedeći odjeljak posvećen je važnosti mentalnih reprezentacija roditelja o prošlim iskustvima privrženosti, tj. međugeneracijskom prijenosu privrženosti. Peto poglavlje bavi se rezultatima istraživanja o stabilnosti i kontinuitetu privrženosti, nakon čega su razmotrene kulturalne razlike. Na kraju, predstavljene su karakteristike privrženosti u adolescenciji i odrasloj dobi.

1. Teorija privrženosti

Teorija privrženosti nastala je tijekom 50-ih i 60-ih godina dvadesetog stoljeća. Baveći se razvojem djece koja su tijekom prvih pet godina života bila razdvojena od majki i smještena u nepoznatu okolinu različitih institucija, John Bowlby je primijetio određene poteškoće u njihovu razvoju (Klarin, 2006). Bowlby je prvi uveo pojam privrženosti, te naglasio značaj emocionalne vezanosti novorođenčeta i primarnog skrbnika, odnosno majke. Teorija privrženosti nije bila podržana od strane Bowlbyjevih kolega stoga što su oni smatrali da rana separacija ne može imati dugoročne posljedice za djetetov razvoj. U to je vrijeme naime, dominantno objašnjenje povezanosti majke i djeteta bilo ono psihoanalitičko, prema kojemu je ta veza posljedica toga što majka zadovoljava primarne potrebe djeteta, među kojima najveću ulogu ima zadovoljenje gladi te objašnjenje socijalnih teorija koje tvrdi da je socijalno ponašanje naučeno, a ne biološki determinirano. Ipak, kasnija istraživanja na životinjama pružila su potvrdu Bowlbyjevoj pretpostavci da je privrženost emocionalna potreba koja je biološki predisponirana (Stefanović-Stanojević, 2005).

Mnoga od takvih istraživanja proveli su znanstvenici usmjereni na ponašanje različitih životinjskih vrsta, odnosno etolozi. Jedno od najpoznatijih istraživanja takve vrste napravio je Harry Harlow koji je namjeravao saznati kakvu ulogu ima hranjenje u razvoju privrženosti. Zbog pretpostavke da se dijete emocionalno veže za majku kako bi dobilo hranu, u istraživanju se manipuliralo - kada, kako i tko hrani dijete. S obzirom da ne bi bilo etički napraviti eksperiment na ljudima, Harlow je, kao najbolje usporedive s ljudima, odabrao mladunčad rhesus majmuna. Mladunčad je odgajana u laboratoriju s dvije zamjenske ili surogat majke napravljene od žice i drveta. Pri tome je jedna majka bila prekrivena frotirom, a druga samo žičanom mrežom. Jedna skupina majmuna hranila se bočicom pričvršćenom na majku s frotirom, a druga skupina bočicom na žičanoj majci. Neočekivano, pokazalo se da je majmunčad u prosjeku provodila između 17 i 18 sati dnevno na majci prekrivenoj frotirom, te manje od jedan sat dnevno na žičanoj majci, bez obzira na kojoj od njih se nalazila hrana. Također u situacijama straha, majmunčići su redovito tražili sigurnost kod presvučene majke, te su bili slabo utješeni prisutnošću samo žičane majke.

Ovo istraživanje pokazalo je da je kod rhesus majmuna najvažniji činitelj na razvoj privrženosti mogućnost hvatanja i priljublivanja uz majku, a ne hranjenje. Pojava je nazvana *udobnost dodira*. Istraživanje je doprinijelo i na način da su istraživači počeli ispitivati i neke

druge utjecaje, osim načela učenja i uvjetovanja, koji su do tada bili smatrani glavnim odrednicama privrženosti (Vasta, Haith i Miller,1998).

U dobi od tri godine, kada su ovi majmuni bili stavljeni u kaveze s majmunima suprotnog spola, pokazale su se određene abnormalnosti u njihovom spolnom i društvenom ponašanju. Majmuni oba spola bili su društveno nesposobni, spolno ponašanje ženki otkrivalo je strah i agresivnost prema mužjacima, s druge strane mužjaci su bili nespretni pri pokušajima spolnog približavanja, te su također pokazivali poteškoće u društvenom ponašanju u prisutnosti ostalih majmuna. Ovo istraživanje pružilo je relevantne nalaze koji upućuju na važnost ranih društvenih iskustava. Naime, majmuni su društvene životinje, a uskraćivanje ranih društvenih iskustava dovelo je do njihovog abnormalnog razvoja (Pennington, 1997).

Od vremena kada je nastala, pa sve do danas teorija Johna Bowlbyja polazište je brojnim znanstvenim istraživanjima o učincima različitih obrazaca privrženosti na razvoj o čemu će biti govora u daljnjem tekstu ovog rada.

2. Razvoj privrženosti

Suvremeni znanstvenici definiraju privrženost kao trajnu i snažnu emocionalnu povezanost opisanu u terminima traženja i održavanja bliskosti sa specifičnom osobom, posebno u stresnim okolnostima (Klarin, 2006; Berk,2008). U najvećem broju obitelji dijete ostvaruje emocionalnu povezanost s majkom, pri čemu je važno naglasiti da ona predstavlja trajnu vezu, a ne želju i potrebu za trenutnim uživanjem u nečijem društvu. Iako se djetetova privrženost skrbniku prvi puta može primijetiti u dobi od šest do osam mjeseci, važno je napomenuti da taj proces počinje već nedugo nakon rođenja. Također, takva povezanost može se uspostaviti sa više ljudi i u isto vrijeme, te može biti kvalitativno različita (Klarin, 2006).

Ovdje ćemo opisati tri opća stadija razvoja privrženosti koji su predloženi u nekim teorijski modelima ovoga procesa (Bowlby, 1969, Schaffer i Emerson, 1964; prema Vasta, Haith i Miller, 1998).

1. Faza 1 (0-2 mjeseca) : *Nediskriminativne socijalne reakcije*

U ovom stupnju razvoja privrženosti dijete nije usmjereno samo na majku već je sklono pozitivno reagirati na svakoga. Međutim ono ipak stvara prostor za razvoj odnosa privrženosti sa skrbnikom, te jasno može prepoznati socijabilnost s majkom. Dok dijete privrženost pokazuje tek nakon nekoliko mjeseci, vezanost majke za dijete razvija se prilično brzo. Iako se donedavno smatralo da se majčinska vezanost pojavljuje u osjetljivom razdoblju neposredno nakon rođenja,

istraživanja su pokazala da rani kontakt ipak nije nužan za ostvarivanje takve veze. Naime, majke odvojene od djece u prvim danima njihova života zbog bolesti ili majke koje su posvojile djecu također su razvile snažan odnos privrženosti sa svojom djecom.

2. Faza 2 (2-7 mjeseci) : *Diskriminativne socijalne reakcije*

Ovaj stupanj razvoja privrženosti karakterizira djetetov veći interes za skrbnika, ali i za druge osobe na koje usmjeruju svoje socijalne reakcije. Razlika je u tome što nepoznate osobe sada ipak imaju drugorazredni položaj u odnosu na skrbnika. Skrbnik i dijete razvijaju interakcijske obrasce koji im omogućuju komunikaciju i uspostavljanje jedinstvenog odnosa između njih. Kod djeteta dolazi do razvoja kognitivne predodžbe (unutrašnjeg radnog modela) o skrbniku na temelju djetetove percepcije o tome koliko je skrbnik za njega pouzdan i vrijedan povjerenja. Važno je spomenuti da u ovoj fazi djeca počinju razvijati doživljaj „sebe“ te shvaćati da su odvojena od ostatka svijeta na koji mogu djelovati različitim postupcima.

3. Faza 3 (8-24 mjeseca): *Usmjerena privrženost*

Pojava ponašanja privrženosti povezana je s razvojem emocionalnosti te s fizičkim razvojem. S obzirom da se u ovo vrijeme javlja strah kao dominantna emocija kod djeteta, te se poboljšava pamćenje i druge kognitivne funkcije, ono stječe mogućnost prepoznavanja stranog i nepoznatog pa na ovakva iskustva reagira negativno. Uobičajen je *oprez pred nepoznatima*, često praćen djetetovim plačem i povlačenjem kod majke. Odvajanje od skrbnika dovodi do *prosvjeda zbog odvajanja*, također praćen plačem i ponekad potragom za majkom. Najjasniji znak privrženosti u ovoj fazi je smanjivanje djetetove uznemirenosti u blizini majke i pojava hrabrosti da se istražuje okolina. Nadalje, vezano uz fizički razvoj, dijete u dobi od 6 do 8 mjeseci počinje puzati. Ta sposobnost važna je za razvoj privrženosti stoga što djetetu omogućuje kontrolu nad okolinom, odnosno dijete više ne mora plakati kako bi došlo u majčinu blizinu, treba samo dopuzati do nje (Vasta, Haith i Miller, 1998).

U 3. i 4. godini odnos između djeteta i skrbnika dobiva kvalitetu partnerstva, s obzirom da dijete tada već ima sposobnost istodobnog razmatranja svojih i skrbnikovih planova kako bi održalo blizinu sa skrbnikom. Dijete razumije da skrbnik ima svoje vlastite namjere i planove, te da na njih može utjecati dogovaranjem (Jerković, 2005). Stoga, u ovom razdoblju dijete i skrbnik

počinju pregovarati o uvjetima njihove povezanosti i verbalno komunicirati o tome, te su u mogućnosti usklađivati svoje ciljeve (Hazan i Shaver, 1994).

3. Procjena privrženosti

3.1 Ispitivanje u nepoznatoj situaciji

Jedna od najšire korištenih i najbolje prihvaćenih metoda za istraživanje privrženosti jest *ispitivanje u nepoznatoj situaciji*. Metodu je prva opisala 1969. Mary Ainsworth. Ona je provodeći longitudinalno istraživanje privrženosti (Ainsworth i Witting, 1969; prema Vasta, Haith i Miller, 1998) pretpostavila da se privrženost može opažati kada se dijete nalazi u nepoznatoj stresnoj situaciji. Metoda je nazvana nepoznata situacija upravo zbog toga što joj je namjera da predstavlja blago do umjereno stresno iskustvo za novorođenče (Weinfield, Sroufe, Egeland, Carlson, 2008). U tom istraživanju promatrane su reakcije djeteta kroz osam eksperimentalnih epizoda, od kojih posljednjih sedam u idealnim uvjetima traju tri minute. U epizodi 1 majka i dijete ulaze u eksperimentalnu prostoriju u koju ih uvodi promatrač koji potom odlazi. U sobi se nalazi nekoliko stolica i red igračaka koji bi trebao potaknuti djetetovo istraživačko ponašanje. U epizodi 2 skrbnik i dijete su sami, te promatrači bilježe djetetovu spremnost da istražuje. U epizodi 3 u prostoriju ulazi nepoznata osoba koja nakon minute šutnje govori sa skrbnikom, a onda pokušava dijete potaknuti na igru. U epizodi 4 događa se prvo odvajanje pri čemu skrbnik dijete ostavlja u sobi samo s nepoznatom osobom. Epizoda 5 sadrži odlazak nepoznate osobe i povratak skrbnika. Ključno je ovdje pratiti reakciju djeteta na skrbnikov povratak. Skrbnik umiruje i tješi dijete najmanje 3 minute te ga pokušava navesti da se ponovno bavi igračkama. Epizoda 6 predstavlja ponovno odvajanje, pri čemu dijete ostaje samo u sobi najdulje 3 minute. Nepoznata osoba ponovno se pojavljuje u epizodi 7 i pokušava interakciju s djetetom. U epizodi 8 dolazi do ponovnog sastanka sa skrbnikom prilikom kojeg skrbnik uzima dijete u naručje, a nepoznata osoba neprimjetno odlazi (Vasta, Haith i Miller, 1998). Dakle, dijete je suočeno s nepoznatom okolinom, dva kratka odvajanja od majke, te interakcijom s nepoznatom osobom (Van Ijzendoorn, 2005).

Ainsworth je utvrdila da postoje tri obrasca reakcija kojima je moguće opisati način na koji reagira većina djece tijekom ispitivanja u nepoznatoj situaciji.

Tip A - Dijete reagira uznemirenošću pri odvajanju od majke, te izbjegava majku kada se ona vrati. Takvo ponašanje opisano je kao *anksiozno – izbjegavajuća privrženost*. Ovaj tip također

karakterizira majčina nedosljednost u odgovaranju na djetetove potrebe, pri čemu ono razvija sliku o sebi kao biću koje nije vrijedno pažnje i ljubavi, te stvara sliku o svijetu kao mjestu koje nije udobno, sigurno i koje ga ne prihvaća. Ono se povlači, nema povjerenja u druge, odustaje od drugih i oslanja se samo na sebe.

Tip B - Odvajanje od majke kod djeteta izaziva nezadovoljstvo, te veselje pri njenom povratku. Takvo ponašanje opisano je kao *sigurna privrženost*. U tom slučaju majka dosljedno reagira na signale djeteta, tj. dostupna je i osjetljiva na njegove potrebe, te dijete oblikuje sliku o sebi kao biću vrijednom ljubavi i pažnje i sliku o majci, kao o osobi na koju se može osloniti.

Tip C - Dijete je uznemireno u nepoznatoj situaciji, posebno za vrijeme odvajanja od majke. Prilikom majčina povratka dijete pokazuje olakšanje, ali i ljutnju zbog odvajanja. Takav obrazac privrženosti naziva se *anksiozno – opiruća privrženost*. Majka u ovom slučaju selektivno odgovara na djetetove potrebe te će se dijete, nesigurno u njenu dostupnost pojačano vezati za majku, odnosno pokazivati će ponašanje koje se može opisati kao pojačana kontrola kroz pojačanu bespomoćnost (Stefanović – Stanojević, 2002).

U novije vrijeme u tipologiju privrženosti uveden je i četvrti obrazac. *Neorganizirano – neorijentirana (dezorganizirano – dezorijentirana) privrženost* je obrazac privrženosti čije karakteristike opisuju najveću nesigurnost. Pri povratku roditelja, niz zbunjenih, proturječnih ponašanja pojavljuje se kod ove djece. Primjerice, prilaze roditelju s depresivnim, ravnodušnim emocijama ili gledaju u stranu dok ih roditelj drži. Ponovno plakanje nakon što su se već smirila ili čudno, ukočeno tjelesno držanje također su ponašanja koja se mogu pojaviti kod djece koja su razvila ovaj obrazac privrženosti (Berk, 2008). **D obrazac privrženosti** može se razviti i u slučaju kada je majka psihički bolesna ili fizički zlostavljana, pri čemu dijete razvija sliku o sebi i sliku svijeta u smislu visoke anksioznosti te ga karakterizira još ekstremnije povlačenje (Stefanović – Stanojević, 2002).

Od ukupnog broja djece ispitane u istraživanju Ainsworth i Witting (1969; prema Vasta, Haith i Miller, 1998), utvrđeno je da je 25% djece karakterizirao anksiozno – izbjegavajući tip privrženosti, 65% djece sigurna privrženost, a 8% djece anksiozno – opirući tip privrženosti. Slični rezultati dobiveni su i pregledom svih američkih studija s nekliničkim uzorkom (21 uzorak, s ukupno 1 584 novorođenčeta iz istraživanja provedenih između 1977. i 1990.). Naime, 67% djece klasificirano je kao sigurno privrženo, 21% razvilo je anksiozno – izbjegavajući obrazac, a 12% djece anksiozno – opirući obrazac privrženosti (Van Ijzendoorn, 2005).

Kochanska (2001) je tako istraživala emocionalni razvoj kod djece s različitim stilovima privrženosti tijekom prve tri godine života. Razvoj straha, ljutnje i radosti ispitan je na 112-ero djece putem longitudinalnog istraživanja. Djeca su opažana u dobi od 9, 14, 22 i 33 mjeseca u standardnim laboratorijskim epizodama, dizajniranim tako da izazovu ljutnju, strah i radost. U dobi od 14 mjeseci privrženost djeteta majci ispitana je metodom nepoznate situacije. Autorica navodi da se oblici privrženosti (izbjegavajući, siguran, odbijajući i neorganiziran/neklasificiran) razlikuju u razvojnim sljedovima emocionalnog razvoja, a da su se razlike prvi puta javljaju u dobi od 14 mjeseci. Djeca sa izbjegavajućim stilom privrženosti bila su najviše plašljiva i u najmanjoj mjeri su pokazivali radost, te je strah bio njihova najjača emocija. U većoj mjeri nego djeca sa sigurnim stilom privrženosti pokazivali su stres čak i u onim situacijama koje su trebale izazvati radost. Tijekom druge i treće godine, djeca sa sigurnom privrženosti pokazivala su značajno manje ljutnju. Nasuprot tome, kod nesigurne djece došlo je do porasta negativnih emocija: djeca s izbjegavajućim stilom postala su još plašljivija, ona s odbijajućim stilom još manje su pokazivala emociju radosti, a neorganizirana/neklasificirana djeca pokazivala su češće emociju ljutnje (Kochanska,2001).

3.2 Ostale tehnike za procjenu privrženosti

Iako je nastala 50 – ih godina prošlog stoljeća, provjera postavki teorije privrženosti Johna Bowlbyja doživjela je ozbiljnije razmjere tek krajem tog stoljeća. Istraživači se od tada sve više usmjeravaju na izradu instrumenata kojima bi se empirijski provjerila Bowlbyjeva interpretacija veze između majke i djeteta. Temelje izradi takvih instrumenata postavila je već 1969. godine Mary Ainsworth, čija je metoda postala široko primjenjiva na ranom uzrastu. Istraživači su do danas razvili različite postupke za procjenu privrženosti starije djece i adolescenata, emocionalnih povezanosti kod odraslih, partnerske privrženosti, itd.

S obzirom da je pretpostavka istraživača da su starija djeca izložena manjem broju prijetećih situacija, te da cilj više nije konstantna blizina majke, odnosno skrbnika privrženost u starijoj dobi postaje sofisticiranija, apstraktna i u manjoj mjeri ovisna o kontaktu i blizini. U skladu s tim pretpostavkama, istraživači su razvijali daljnje tehnike za procjenu privrženosti, kao i klasifikacijske sustave. Neki od klasifikacijskih sustava čiji temelj je ponašanje djeteta prema majci u nepoznatoj situaciji za predškolsku djecu razvili su 1987. Main i Cassidy, 1988. Cassidy i Marvin i sustav PAA (*Crittenden`s Preschool Assesment of Attachment*) koji je 1992. godine razvio Crittendent (Cakić, 2012).

Slijedeći pristup kojim se procjenjuje vrsta privrženosti kod djece ovog uzrasta temelji se na mentalnim reprezentacijama djece, pri čemu one sadrže znanje o odnosima s osobom s kojom je privrženost razvijena. Takvi procesi i strukture manifestiraju se u situacijama kada se od djeteta traži da prezentira scenarij za aktivnosti i događaje (Bretherton, Grossman, Grossman i Waters, 2005; prema Cakić, 2012). Budući da se unutarnji radni model temelji na iskustvu sa skrbnikom, te na taj način prikazuje trenutno ponašanje sa skrbnikom, takve mjere moraju se povezati s mjerama privrženosti kod metode nepoznate situacije. Postoje dvije vrste mjera koje se temelje na tim pretpostavkama, a to su nedovršeni scenariji u igri s lutkama i situacije u kojima se od djece traži da odgovore na pitanja vezana za situacije prikazane na slikama. Dvije od mjera koje koriste slikovni materijal temelje se na *Hansburgovom Separation Anxiety Test (SAT)*, razvijenom 1972. Test se sastoji od šest fotografija na kojima su prikazane scene djeteta i roditelja u stresnim situacijama, pri čemu je zadatak djeteta da opiše kako se dijete na slici osjeća i što će učiniti. Test je kasnije prilagođen djeci u dobi od 4 do 7 godina (Cassidy i Shaver, 2003; prema Cakić 2012).

Od tehnika koje se temelje na procjeni ponašanja djece tijekom igre s lutkama poznat je Brethertonov ASCT (*Attachment Story Completion Task*), razvijen 1990. Koristi se za procjenu privrženosti djece u dobi od 4 godine. Djetetu se priča ukupno pet priča, a potom se od njega traži da ispriča i odigra s lutkama nastavak priče.

Za procjenu privrženosti kod djece u dobi od 5 do 7 godina koristi se i MCAST tehnika (*The Manchester Attachment Story Task*) autora Greena i suradnika koja se također ubraja u skupinu tehnika s nedovršenim pričama i igri s lutkama (Green i sur., 2000; prema Cakić 2012).

Tehnike i upitnici za procjenu privrženosti adolescenata i odraslih također imaju svoje osnove u konceptu unutarnjeg radnog modela i kategorizaciji Mary Ainsworth. Za adolescente je napoznatiji *Inventory of Parent and Peer Attachment*, Armsden i Greenberg iz 1987. godine, a za odrasle AAI (*Adult Attachment Interview*) autora George, Kaplan i Main iz 1985. godine (Van Ijzendoorn, 1995; prema Cakić, 2012).

4. Individualne razlike u kvaliteti privrženosti

4.1 Unutarnji radni modeli

Sva djeca razvijaju privrženost, pa čak i prema roditeljima koji ih zlostavljaju ili zanemaruju, međutim ne razvijaju sva djeca sigurnu privrženost. Određene individualne razlike u kvaliteti privrženosti Bowlby objašnjava unutarnjim radnim modelima, odnosno reprezentacijama objekta

privrženosti, sebe i okoline. Zasnovani na iskustvu s objektom privrženosti, unutarnji radni modeli otvaraju djetetu mogućnost da anticipira buduće događaje i izabire različita privrženostna ponašanja u različitim situacijama. Kada dijete ima unutarnji radni model objekta privrženosti koji je dostupan i osjetljiv na njegove potrebe, razvija se sigurna privrženost. Kada takav unutarnji radni model objekta privrženosti ne postoji, razvija se neka od vrsta nesigurne privrženosti (Cassidy, 1999; prema Jerković, 2005). Unutarnji radni modeli uključuju emocije, vjerovanja, očekivanja, strategije i pravila za selektivnost pažnje, interpretaciju informacije i organizaciju memorije. Unutarnji radni model je, dakle, skup pravila za organiziranje informacija relevantnih za privrženost (Jerković, 2005). S obzirom na razinu kognitivnog razvoja, unutarnji radni model postaje sve sofisticiraniji, prilagodljiviji, te na taj način oblikuje ponašanje.

Osnovni model koji objašnjava razlike u privrženosti pretpostavlja da roditeljska osjetljivost ili neosjetljivost određuje sigurnost, odnosno nesigurnost kod novorođenčeta. Roditeljska osjetljivost definirana je kao sposobnost da se točno percipiraju i interpretiraju djetetovi signali privrženosti te da se na njih odgovori pravovremeno i na pravi način. Utvrđeno je da je neodgovaranje ili nedosljedna osjetljivost povezano sa nesigurnošću kod djece, a dosljedno odgovaranje i osjetljivost sa stvaranjem sigurnih veza (Van Ijzendoorn, 2005). Primjeri takvih ponašanja mogu se pronaći u brojnim svakodnevnim situacijama kao što je hranjenje ili reagiranje na djetetov plač. Naime, majke koje su osjetljive na signale svoje djece hrane ih odgovarajućom brzinom, znaju kada treba prestati s hranjenjem ili kada dijete želi još, te znaju što dijete voli, a što ne voli jesti. Također, osjetljive majke brže reagiraju na plač djeteta, uspješnije ga utješe i općenito rijetko ignoriraju djetetov plač. Što se tiče tjelesnog kontakta s djetetom, osjetljive majke češće drže svoju djecu te su pri tome nježnije toplije, zaigranije. Djeca čije majke u svakodnevnim situacijama na njihove potrebe odgovaraju na ovaj način razvijaju siguran obrazac privrženosti (Vasta, Haith i Miller, 1998). Dostupnost i osjetljivost majke, ali i drugih osoba značajnih za djetetov život, te dostojnost djeteta da se o njemu brinu i da mu se pruži pažnja temelj je oblikovanju dvije važne mentalne reprezentacije: *modela značajnih drugih*, tj. procjena njihove dostupnosti i responzivnosti i *modela sebe*, tj. procjena svoje kompetentnosti i vrijednosti u odnosu s drugim ljudima. Na osnovi te dvije vrste procjene formira se, u prvom slučaju, pozitivan ili negativan model značajnih drugih, te u drugom slučaju, pozitivan ili negativan model sebe. Pri tome, pozitivan model sebe uključuje percepciju sebe kao osobe vrijedne pažnje i ljubavi drugih ljudi, a pozitivan model drugih percepciju drugih kao osoba na koje se može osloniti i kojima se može vjerovati. S druge strane, negativan model sebe, uključuje percepciju sebe kao manje vrijednog ljubavi i podrške od drugih ljudi, a negativan model drugih doživljavanje drugih kao osoba koje te mogu napustiti i odbaciti, te im se stoga ne

može vjerovati (Mihić, Zotović i Petrović, 2007). Prema teoriji privrženosti radni modeli sebe i drugih su komplementarni, te se posebno aktiviraju u stresnim situacijama. S obzirom da pomažu pojedincu pri percipiranju događaja, predviđanju budućnosti i stvaranju planova može se reći da oni imaju adaptivnu funkciju. Međutim, unutarnji radni modeli na neki način i ograničavaju osobu u novim iskustvima, budući da potiču ponašanja koja su bila adaptivna u ranom razvojnom razdoblju i u kasnijoj dobi. Osoba bira ljude i socijalni kontekst u skladu sa svojim unutarnjim radnim modelom, stoga on utječe na cjelokupna iskustva pojedinca kroz odabir podražaja iz okoline (Blažeka Kokorić, 2006).

Iako su neka istraživanja pokazala da sama osjetljivost majke ne pokazuje izraženu povezanost sa razvojem sigurne privrženosti kod djeteta, većina istraživanja i metaanalitičkih studija pokazuje da iako nije jedini faktor za razvoj sigurne privrženosti, osjetljivost okoline predstavlja njen najznačajniji preduvjet (Belsky, 1999; de Wolf i Van Ijzendoorn, 1997; prema Mihić, Zotović i Petrović, 2007).

S obzirom na važnost koju osobine ličnosti imaju za ponašanje, Cakić (2012) je ispitala razlikuju li se majke sigurno i majke nesigurno privržene djece u dobi od 5 do 7 godina s obzirom na osobine ličnosti, mjerene modelom Velikih pet (ekstraverzija, neuroticizam, ugodnost, savjesnost i otvorenost iskustvu). Rezultati su pokazali statistički značajne razlike na skalama ekstraverzije i ugodnosti, pri čemu su majke sigurno privržene djece na te dvije skale postizale više rezultate od majki nesigurno privržene djece.

Teoriji privrženosti često se zamjera zanemarivanje važnosti karakteristika novorođenčeta za koje se također pretpostavlja da bi mogle utjecati na ponašanje djeteta u postupku nepoznate situacije. Jedna od karakteristika djeteta koja bi mogla imati učinak na djetetovo ponašanje je *temperament*. Primjerice, jedna karakteristika temperamenta je sklonost doživljavanju stresa, a ona je u istraživanju Goldsteina i Alanskyja iz 1987. godine povezana s nesigurnom privrženošću (Hazan i Shaver, 1994). Međutim, niti jedno istraživanje nije dosada moglo samo na temelju djetetovih emocionalnih reakcija ili ličnosti objasniti obrasce privrženosti koji su proizašli korištenjem metode nepoznate situacije.

4.2 Međugeneracijski prijenos privrženosti

Kvaliteta privrženosti djeteta i ponašanje roditelja može ovisiti o nekoliko čimbenika, a jedan od njih su svakako mentalne reprezentacije roditelja o prošlim iskustvima privrženosti, odnosno međugeneracijski prijenos privrženosti (Main, Kaplan i Cassidy, 1985; prema Smojver-Ažić i Jakovčić, 2006). *Intervjuom privrženosti odraslih* koristili su se autori George, Kaplan i Main, kada su 1985. godine od majki tražili da se prisjete svojih odnosa privrženosti iz djetinjstva, te ih svrstali u jednu od tri skupine. Govoreći o pozitivnim i negativnim iskustvima, neke majke prikazale su objektivnu i uravnoteženu sliku svoga djetinjstva te su stoga svrstane u kategoriju *majki koje podržavaju djetetovu samostalnost*. Majke koje su pridavale malu važnost djetinjstvu i izjavljivale o teškoćama pri dosjećanju događaja iz djetinjstva svrstane su u kategoriju *odbacujućih majki*. Naposljetku, kategoriju *zaokupljenih majki* karakterizirao je njihov opširan opis ranih iskustava, ispričan na izrazito emocionalan način. Neka istraživanja pokazala su da je ovakva klasifikacija prilično dobar prediktor obrazaca privrženosti koje ove majke razvijaju sa svojom djecom, a k tome je na temelju njih moguće i predviđati i unaprijed i unatrag (intervjui s majkama tijekom trudnoće predviđaju njihovu kasniju privrženost djece, a intervjui s majkama djece u dobi od šest godina, prilično su dobro predvidjeli privrženost djece u dobi od 12 mjeseci) (Vasta, Haith i Miller, 1998).

Podudaranje vrste privrženosti dobiveno je i metaanalizom Van Ijzendoorna (1995; prema Smojver-Ažić i Jakovčić, 2006) pri čemu je to slaganje iznosilo 75% kada su se koristile dvije kategorije privrženosti, 70% kada su bile korištene tri kategorije, a 63% prilikom korištenja četiri kategorije privrženosti. Također, ispitivanjem vrste privrženosti odrasle osobe i njihove majke dobiveno je slaganje kod 65% trijada baka-mama-dijete (Benoit i Parker, 1994; prema Smojver-Ažić i Jakovčić, 2006). S obzirom da je već mnogo puta potvrđen kontinuitet privrženosti kroz generacije, istraživače je zanimalo na koji način dolazi do prijenosa privrženosti s roditelja na dijete. Jedno od objašnjenja je da se s generacije na generaciju prenose unutarnji radni modeli privrženosti o kojima je bilo riječi u prethodnim odjeljcima. Ovdje samo valja napomenuti da se taj prijenos vjerojatno odvija na način da roditeljeve mentalne reprezentacije iskustava iz djetinjstva oblikuju njegov stil roditeljstva, koji potom utječe na razvoj stila privrženosti njegova vlastitog djeteta.

Teorija socijalnog učenja također nudi objašnjenje za međugeneracijski prijenos privrženosti. Interakcije roditelja s partnerom i s drugim ljudima uključuju različite domene privrženosti poput pružanja i traženja podrške, emocionalne bliskosti, oslanjanja na druge ljude,

itd. Dijete promatra te odnose te stvara mentalne reprezentacijske modele, tj. svoja pravila, mišljenja, ponašanja i osjećanja u odnosima s drugim ljudima (Smojver-Ažić i Jakovčić, 2006).

Osim rasprave o tome koji činitelji utječu na kvalitetu privrženosti, u literaturi se raspravlja i pitanje kontinuiteta i stabilnosti privrženosti.

5. Kontinuitet i stabilnost privrženosti

Istraživanja koja su uslijedila nakon što je Ainsworth utvrdila tri obrasca privrženosti pokazala su da su obrasci privrženosti generalno stabilni tijekom prvih nekoliko godina života, ako su stabilni i obiteljski uvjeti, ali također oni se mogu promijeniti ako se promjene djetetove socijalne okolnosti. Iako teorija privrženosti predviđa da će rana sigurna privrženost pozitivno utjecati na kasniji psihosocijalni razvoj, važno je napomenuti da niti jedna postavka teorije privrženosti ne govori o apsolutnoj stabilnosti individualnih razlika utvrđenih kod novorođenčadi. Ipak, kao i svaki kognitivni konstrukt i unutarnji radni modeli otporni su na promjene (Hazan i Shaver, 1994).

Ta tendencija kontinuiteta i stabilnosti unutarnjeg radnog modela mogla bi se objasniti i automatskim procesiranjem informacija ili procesom asimilacije, te obrambenim isključivanjem informacija (Bretherton, 1992; prema Smojver – Ažić i Jakovčić, 2006). Kada se obrambeni emocionalni procesi isprepletu sa prenaučnim kognitivnim i bihevioralnim obrascima (kao što se pretpostavlja u slučaju nesigurne privrženosti) teško dolazi do promjene. Čini se razumnijim postaviti pitanje pod kojim uvjetima će najvjerojatnije ili najmanje vjerojatno doći do promjene, a ne jesu li promjene moguće ili nisu (Hazan i Shaver, 1994). Činjenica da se on relativno teško modificira s vremenom mogla bi se objasniti pretpostavkom da svaki pojedinac svako novo iskustvo tumači u svjetlu dosadašnjih iskustava (Schneider i sur.; prema Klarin, 2006) .

Istraživanje koje ide u prilog pretpostavci o kontinuitetu i stabilnosti privrženosti je ono Sroufea i Watersa iz 1977., u kojemu su nezavisni promatrači svrstavali pedesetero dvanaestomjesečne djece u Ainsworthine obrasce privrženosti. Obrazac B, odnosno sigurnu privrženost pokazalo je 32 djece, obrascu A ili anksiozno-izbjegavajućem tipu privrženosti pripalo je devetero djece, kao i obrascu C ili anksiozno – opirućem tipu privrženosti. Ključno je u ovom istraživanju da je nakon šest mjeseci od ukupnog broja djece koji je sudjelovao u istraživanju njih 48 smješteno u istu kategoriju kojoj su pripadali u dobi od 12 mjeseci (Pennington, 1997).

U prilog stabilnosti privrženosti idu i longitudinalna istraživanja privrženosti od dojenačke dobi do rane odrasle dobi. U istraživanju tehnikom *nepoznate situacije* Watersa i sur., iz 1995. godine pokazalo se da je sigurna privrženost u dojenačkoj dobi u 70% slučajeva utvrđena i u dobi od 21 godine. S obzirom da se pretpostavlja da neki značajni događaji u životu mogu izmijeniti obrazac privrženosti, iz analize su izuzeti ispitanici koji su doživjeli neki takav događaj (npr. smrt roditelja), a onda je podudarnost sigurne privrženosti nađena u 78% slučajeva. Visoka podudarnost između kategorizacije u dojenačkoj dobi i kategorizacije pomoću *Intervjua privrženosti u odrasloj dobi* koji su popunili ispitanici u dobi od 19 godina dobivena je i u istraživanju Maina iz 1997. godine (Jerković, 2005).

6. Kulturalne razlike u privrženosti

Teoretičari privrženosti često tvrde da su kulturalne razlike relativno male, te se usmjeravaju na ono univerzalno. Ipak, postoji dosta istraživanja koja naglašavaju dokaze o kulturalnim varijacijama i koja pronalaze načine na koje je teorija privrženosti opterećena zapadnjačkim vrijednostima i značenjima (Rothbaum, Weisz, Pott, Miyake i Morelli, 2000).

Usporedbom SAD-a i Japana, Rothbaum i sur. (2000), ukazali su na kulturalni relativitet tri temeljne pretpostavke teorije privrženosti: da osjetljivost skrbnika dovodi do razvoja sigurne privrženosti, da sigurna privrženost dovodi do kasnije socijalne kompetencije, te da djeca koja su razvila sigurnu privrženost koriste primarnog skrbnika kao sigurnu bazu za istraživanje vanjskog svijeta. Istraživači koji se bave privrženosti koriste mjere osjetljivosti, kompetencije i sigurne baze koje su naklonjene zapadnjačkom načinu razmišljanja. Te mjere naglašavaju djetetovu autonomiju, individualnost i istraživanje. U Japanu se prema osjetljivosti, kompetenciji i sigurnoj bazi ima drugačije stajalište. Autori smatraju da su na temelju ovakvih nalaza u pitanje dovode temeljna načela teorije privrženosti.

Prvu empirijsku studiju privrženosti provela je između 1954. i 1955. godine Mary Ainsworth u Ugandi. Ona je u tom razdoblju svaka dva tjedna promatrala djecu (u dobi od 1 do 24 mjeseca) iz 26 obitelji i njihove majke. Podaci dobiveni tehnikom nepoznate situacije dali su vrijedna saznanja o kvaliteti veze između majke i djeteta. Od posebnog značenja svakako je evaluacija osjetljivosti majke na djetetove signale. Sva djeca podijeljena su u tri skupine, te klasificirana kao sigurno privržena, nesigurno privržena i još neprivržena. Pokazalo se da je sigurna privrženost u značajnoj korelaciji s osjetljivošću majke; djeca osjetljivih majki u većini slučajeva

bila su sigurno privržena, dok su djeca manje osjetljivih majki u većini slučajeva bila nesigurno privržena (Bretherton, 1992).

Većina istraživanja privrženosti provedena je u SAD-u, međutim u posljednje vrijeme sve je više istraživanja i u drugim zemljama i kulturama. Iako su i SAD i Njemačka zemlje koje pripadaju zapadnoj industrijaliziranoj kulturi, Grossmann, Grossmann, Spangler, Suess i Unzner, (1985; prema Vasta, Haith i Miller, 1998) svojim su istraživanjem pokazali da obrasci privrženosti u te dvije zemlje i nisu toliko slični koliko se očekivalo. Naime, u Njemačkoj je manje parova djetetskrbnik pokazalo siguran odnos privrženosti, te ih je za razliku od SAD-a više smješteno u kategoriju anksiozno-izbjegavajući. Autori su ukazali da ovakvi nalazi ne bi trebali biti interpretirani kao posljedica roditeljskog odbijanja, već većeg naglaska njemačkih roditelja na to da kod djece razvijaju samostalnost.

Rezultati dobiveni u istraživanju Miyake, Chen i Campos (1985; prema Vasta, Haith i Miller, 1998) pokazuju viši postotak djece koje pripadaju u kategoriju anksiozno – opiruće privrženosti, kao i u istraživanju provedenom u Izraelu (Sagi, 1990; prema Vasta, Haith i Miller, 1998) u kojem se rezultati interpretiraju drugačijim odgojnim postupcima. Naime, mnogo djece je zajednički zbrinuto u kibucu, te većinu vremena provode s jednim skrbnikom. Njihova loša reakcija na ispitivanje u nepoznatoj situaciji mogla bi se stoga objasniti ograničenom izloženosti nepoznatim osobama i situacijama.

Van Ijzendoorn i Kroonenberg (1988; prema Bretherton 1992) provjeravali su učestalost raspodjele klasifikacija dobivenih ispitivanjem u nepoznatoj situaciji u preko tisuću američkih i kros-nacionalnih studija, te su istaknuli da se valjani zaključci ne bi trebali izvlačiti iz samo jednog uzorka.

7. Privrženost u adolescenciji i odrasloj dobi

Istraživanjem privrženosti kod adolescenata, mladih i odraslih važno je obuhvatiti ne samo roditelje već i nastavnike, prijatelje, idole, partnere itd. Teorija privrženosti na adolescenciju ne gleda kao na neku prekretnicu, već kao na fazu u razvoju u kojoj je uloga roditelja i dalje vrlo značajna. Privrženost u mladenaštvu postaje simetrična, a socijalni i emocionalni odnosi recipročni. U adolescenciji odnos roditelj – dijete prolazi kroz obostranu korekciju, pri čemu je nužna visoka osjetljivost i fleksibilnost roditelja za izmijenjene potrebe djeteta. Ukoliko kod adolescenta dođe do pobune, ona se može protumačiti kao posljedica korekcije roditeljskog

ponašanja afektivne vezanosti koja nije u skladu s potrebama adolescenta. S obzirom da u adolescenciji započinju prve partnerske veze, proučavanje privrženosti u ovom razdoblju daje važne spoznaje o povezanosti emocionalne privrženosti s roditeljima i kvalitete partnerskih veza (Stefanović-Stanojević, 2005).

U skladu s pretpostavkom da kvaliteta odnosa u odrasloj dobi ovisi o kvaliteti afektivne vezanosti između skrbnika i djeteta u najranijoj životnoj dobi, mnoga istraživanja pokazala su da adolescenti koji su ostvarili sigurnu privrženost s roditeljima imaju veću samokontrolu, vještine upravljanja, moralne norme te pokazuju socijalno i emocionalno zdravlje (Egeland i Erickson, 1999 ; Levy i Orlans, 1998; prema Klarin, 2006). Stefanović – Stanojević, Vidanović i Anđelković (2009) ispitale su mogućnost povezanosti kvalitete privrženosti i ponašanja značajnih za razdoblje adolescencije (agresivnost i potreba za traženjem uzbuđenja). Samo je sigurna privrženost bila značajno negativno povezana s agresivnošću, dok s nesigurnim tipovima privrženosti nije bila povezana. Također, kod adolescenata koji su razvili sigurnu privrženost, pokazao se trend snižene potrebe za traženjem uzbuđenja.

Kod većine pojedinaca, roditelji se smatraju objektima privrženosti i u ranoj odrasloj dobi, no u tom razdoblju sve više njih navodi romantične partnere kao primarne objekte privrženosti. Veza s romantičnim partnerom dijeli neke karakteristike s privrženosti djeteta skrbniku, poput održavanja blizine i traženja fizičkog kontakta s objektom privrženosti, sposobnosti objekta privrženosti da utješi, da služi kao sigurna baza za druga ponašanja, itd. Ipak, razlike između privrženosti roditelju i privrženosti partneru najviše se očituju u stupnju simetričnosti, pri čemu je, za razliku od afektivne veze djeteta i skrbnika, u partnerskom odnosu stupanj davanja i primanja jednak kod oba sudionika odnosa (Jerković, 2005).

7.1 Individualne razlike

Kao što je to zapaženo kod privrženosti djeteta i skrbnika, i u ponašanju u partnerskim odnosima postoje individualne razlike (od preokupiranosti odnosom do aktivnog izbjegavanja). Iz toga je proizašla potreba za modelima koji bi opisali i objasnili te individualne razlike, te pomoću kojih je moguće razumjeti individualne razlike i u drugim aspektima partnerskih odnosa.

Trokategorijalni model

Prihvativši tipologiju Mary Ainsworth, Hazan i Shaver (1987; prema Nikić i Travica, 2007) pretpostavili su da će se utvrđeni obrasci privrženosti u djetinjstvu manifestirati i u partnerskim

odnosima adolescenata i odraslih. Stoga su ti autori „preveli“ opise tri obrasca privrženosti dojenčadi u domenu partnerskih odnosa:

- *Sigurni stil privrženosti* karakterizira ugodnost zbog bliskosti, te sposobnost i povjerenje da se u drugoj osobi traži oslonac
- *Nesiguran ambivalentni stil privrženosti* uključuje preokupiranost partnerom, te želja za većom bliskošću nego što partner želi
- *Nesiguran izbjegavajući stil* opisuje strah od bliskosti, nepovjerenje u partnera kombinirano s izrazitim samozadovoljstvom

Četverokategorijalni model

Izbjegavajući stil privrženosti, iz modela Hazanove i Shavera podjeljen je na dva podstila: odbijajući i plašljivi. Na taj način, Bartolomew i Horowitz (1991; prema Jerković, 2005) stvorili su četverokategorijalni model. Siguran stil privrženosti karakterizira visoko samopouzdanje, pozitivan stav prema drugima i ostvarenje intimnosti u odnosima. Prisutna je ravnoteža potrebe za vezivanjem i potrebe za autonomijom. Osobe zaokupljenog stila privrženosti imaju pretjeranu potrebu za bliskošću. Partnerski odnos za njih ima veliku važnost, stoga što u vrednovanju sebe uvelike zavise od drugih. Ulažu u vezu više od partnera, ali su dominantniji, zahtjevniji i zavisniji. Plašljivi stil privrženost karakterizira nisko samopouzdanje i visoka usredotočenost na sebe. Kod osoba koje imaju taj stil dolazi do konflikta motiva: izražena potreba za bliskošću u suprotnosti je s izbjegavanjem privrženosti zbog straha. Visoko samopouzdanje i kompulzivno oslanjanje na sebe karakteristično je za odbacujući stil privrženosti. Osobe koje ga imaju pokazuju povećanu potrebu za autonomijom i umanjuju značaj privrženosti. Materijalne stvari imaju prednost pred intimnim odnosima. Manje ulažu u vezu i izbjegavaju emocije i konflikte (Nikić i Travica, 2007).

Prema dimenzionalnom pristupu, u podlozi četverokategorijalnog modela nalaze se dvije dimenzije: model o sebi i model o drugima. Obje dimenzije mogu biti pozitivne i negativne, pri čemu pozitivan model ili slika o sebi uključuje percepciju sebe kao osobe vrijedne ljubavi i pažnje, a negativan percepciju sebe kao osobe koja to ne zavrjeđuje. Pozitivan model ili slika o drugima podrazumijeva percepciju drugih kao dostupnih i brižnih, a negativan model na druge gleda kao na nepouzdanu ili odbijajuću. Dimenzije modela o sebi i modela o drugima također se mogu objasniti u terminima «ovisnosti ili anksioznosti» (model o sebi) i «izbjegavanja» (model o drugima), pri čemu niska ovisnost znači da je pozitivna slika o sebi je internalizirana i ne ovisi o vanjskoj validaciji od strane drugih, a visoka da je slika o sebi se održava samo na temelju

prihvatanja od strane drugih. Nadalje, izbjegavanje intimnosti opisano je kao stupanj u kojem ljudi izbjegavaju bliskost s drugima zbog očekivanja odbacivanja (Jerković, 2005).

Dvodimenzionalni model odrasle privrženosti Kim Bartolomeow (Bartholomeow i Horowitz, 1991; prema Jerković, 2005) izgleda ovako:

Model o sebi (ovisnost ili anksioznost)

Model o drugima (izbjegavanje)		Pozitivan (niska)	Negativan (visoka)
	Pozitivan (nisko)	SIGURAN TIP Ugoda s intimnošću i autonomijom	ZAOKUPLJENI TIP Zaokupljeni odnosima, Pretjerano ovisni
	Negativan (visoko)	ODBIJAJUĆU TIP Umanjuju važnost privrženosti, neovisni	PLAŠLJIVI TIP Strah od bliskosti, Društveno izbjegavanje

Istraživanjem Stefanović-Stanojević (2002), na uzorku od 180 odraslih osoba, izjednačenih po spolu i dobi, dobivena je statistički značajna povezanost između obrazaca privrženosti formiranih na osnovi odnosa s roditeljima i obrazaca privrženosti očitovanih u partnerskim odnosima. Također, rezultati su potvrdili očekivanje da će se na ovom uzorku utvrditi četiri rana i četiri partnerska obrasca privrženosti, te da će njihova zastupljenost biti slična distribucijama utvrđenim u drugim zemljama.

Ovo, kao i mnoga druga istraživanja pružila su dokaz da je kvaliteta privrženosti ostvarena u najranijem djetinjstvu, putem unutarnjih radnih modela povezana s kvalitetom bliskih partnerskih veza u odrasloj dobi.

Literatura

- Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Blažeka Kokorić, S. (2006). Uloga roditeljske skrbi u formiranju stilova privrženosti djece u djetinjstvu i odrasloj dobi. *Dijete i društvo*, 8 (1), 63-87.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28 , 759-755.
- Cakić, L. (2012). Značilnosti mater, ki določajo vrste navezanosti otrok, starih od pet do sedem let. Neobjavljena doktorska disertacija. Ljubljana: Oddelek za psihologijo Filozofska fakulteta.
- Hazan, C., Shaver, P.R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationship. *Psychological Inquiry*, 5 (1), 1-22.
- Jerković, V. (2005). Privrženost i psihološka prilagodba studenata. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Kochanska, G. (2001). Emotional development in children with different attachment histories: The first three years. *Child development*, 72 (2), 474 – 490.
- Mihić, I., Zotović, M., Petrović, J. (2007). Stresna iskustva u odrastanju i afektivna vezanost adolescenata. *Psihologija*, 40 (4), 527 – 542.
- Nikić, G., Travica, V. (2007). Primena teorije afektivnog vezivanja u proučavanju partnerskih odnosa. U: Zbornik radova *Afektivno vezivanje (teorije, istraživanje, terapije)*, (133-148). Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu.
- Pennington, D.C. (1997). *Osnove socijalne psihologije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Rothbaum, F., Weisz, J., Pott, M., Miyake, K., Morelli, G. (2000). Attachment and culture:

Security in The United States and Japan. *American Psychologists*, 55 (10), 1093 – 1104.

Smojver – Ažić, S., Jakovčić, I. (2006). Percepcija prošlih odnosa i privrženost adolescenata i njihovih majki. *Psihologijske teme*, 15 (1), 59-80.

Stefanović Stanojević, T. (2002). Bliske partnerske veze. *Psihologija*, 35 (1-2), 3-23.

Stefanović Stanojević, T. (2005). *Emocionalni razvoj ličnosti*. Niš: Prosveta.

Stefanović Stanojević, T., Vidanović, S., Anđelković, V. (2009). Privrženost, agresivnost i potreba za traženjem uzbuđenja u adolescenciji. *Ljetopis socijalnog rada*, 17(1), 71-92.

Van IJzendoorn, M. (2005). Attachment at an early age (0-5) and its impact on children's development. U: Tremblay, R.E., Boivin, M., Peters R.V. (ur.). *Encyclopedia on Early Childhood Development*. Montreal, Quebec: Centre of Excellence for Early Childhood Development and Strategic Knowledge Cluster on Early Child Development; 2007:1-5.
Dostupno na: http://www.child-encyclopedia.com/documents/van_IJzendoornANGxp.pdf

Vasta, R., Haith, M.M., Miller, S.A. (1998). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Weinfield, N.S., Sroufe, L.A., Egeland, B., Carlson, E. (2008). Individual differences in infant-caregiver attachment: Conceptual and empirical aspects of security. U: Cassidy, J. i Shaver, P. R. (ur.). *Handbook of Attachment: theory, research and clinical applications* (78-101). New York: The Guilford Press.